

Paweł Rabczyński¹
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Rodzina chrześcijańska w procesie rozpoznawania i kształtowania powołania kapłańskiego dziecka w kontekście postępującej sekularyzacji w Polsce

[The Christian Family in the Process of Recognizing and Shaping a Child's Priestly Vocation in the Context of Progressive Secularization in Poland]

Streszczenie: Rodzina chrześcijańska, oprócz wspólnoty parafialnej i seminarium duchownego, jest podstawowym środowiskiem rozpoznawania i kształtowania powołania kapłańskiego. Wychowuje i towarzyszy osobie powołanej na wszystkich etapach jej formacji. Postępująca w Polsce sekularyzacja, połączona z rosnącym indywidualizmem i relatywizmem, sprawia, że należy przypominać i propagować chrześcijański model rodziny. Zgodnie z zamysłem Bożym jest ona zbudowana na przymierzu małżeńskim, całościowej wspólnotie mężczyzny i kobiety, która prowadzi do zrodzenia i wychowania potomstwa. Odkrywanie i formowanie powołania kapłańskiego dziecka dokonuje się na drodze realizacji podstawowych zadań rodziny chrześcijańskiej, którymi są: tworzenie wspólnoty osób, służba życiu, udział w rozwoju społeczeństwa, uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła. W rodzinie dziecko uczy się wartości ludzkich i chrześcijańskich oraz doświadcza, że powołanie kapłańskie rodzi się z inicjatywy Boga i jest dziełem Jego miłości.

Summary: The Christian family, alongside the parish community and the seminary, is the primary environment for the discernment and formation of a priestly vocation. It educates and accompanies the called person at all stages of his formation. The progressive secularisation in Poland, combined with growing individualism and relativism, makes it necessary to recall and promote the Christian model of the family. According to God's design, it is built on the marriage covenant, a lifelong community between man and woman, which leads to the birth and upbringing of

¹ Paweł Rabczyński, Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Nauk Biblijnych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, Polska, pawel.rabczynski@uwm.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-8732-7019>.

offspring. The discovery and formation of the child's priestly vocation takes place through the fulfilment of the fundamental tasks of the Christian family, which are: the creation of a community of persons, service to life, participation in the development of society, and participation in the life and mission of the Church. In the family the child learns human and Christian values and experiences that every priestly vocation is born of God's initiative and is a work of His love.

Słowa kluczowe: rodzina chrześcijańska, dziecko, powołanie kapłańskie, sekularyzacja.

Keywords: Christian family, child, priestly vocation, secularisation.

Wprowadzenie

Wielowiekowe doświadczenie Kościoła wskazuje na trzy podstawowe środowiska, w których dokonuje się proces rozpoznawania i kształtowania powołania kapłańskiego: rodzina, parafia i seminarium duchowne (RISP, nr 92). W przypadku dziecka, czyli osoby niepełnoletniej (poniżej osiemnastu lat), szczególne znaczenie mają wymienione dwie pierwsze instytucje, choć nie można wykluczyć wpływu seminarium na dzieło budzenia powołań wśród dzieci, choćby poprzez promocję szeroko pojętej kultury powołaniowej². Bóg nieustannie wzywa do wyłącznej służby w Kościele, kierując swoje zaproszenie do konkretnych osób z różnych środowisk życia ludzkiego i kościelnego. To one formują kandydatów do kapłaństwa od najmłodszych lat, a po ukończeniu procesu przygotowania wyświęceni szafarze są do tych środowisk posyłani z Dobrą Nowiną o zbawieniu – jak podkreślił Benedykt XVI podczas spotkania z duchownymi w maju 2006 r. – jako *z ludzi wzięci i dla ludzi ustanowieni w sprawach odnoszących się do Boga* (por. Hbr 5, 1).

Rodzina chrześcijańska pełni fundamentalną i zasadniczą funkcję w odkrywaniu powołania, wychowaniu i towarzyszeniu osobie powołanej. Odpowiada za podtrzymywanie i umacnianie kandydatów do kapłaństwa na każdym etapie ich życia i formacji (Franciszek, 2016, nr 203; RFIS, nr 23). Jest najważniejszym środowiskiem sprzyjającym dojrzewaniu powołań (Jan Paweł II, 1993, nr 2; Konferencja Episkopatu Polski, 1999, nr 29; Benedykt XVI, 2007, nr 25; Franciszek, 2019b, nr 242; RFIS, nr 23; RISP, nr 138; Radecki A., 2007, s. 21–35). Bierze czynny udział w budowaniu i przekazywaniu kultury powołaniowej (Benedykt XVI, 2012a, s. 26; Franciszek, 2014, nr 107; RFIS, nr 13; Rabczyński P., 2020, s. 5–18).

² W wielu wyższych seminariach duchownych organizuje się wydarzenia powołaniowe, np. „Otwarte drzwi”, „Dzień wdzięczności”, „Piknik rodzinny”, których adresatami są przede wszystkim dzieci i młodzież.

* * *

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie znaczenia i roli rodziny chrześcijańskiej w procesie odkrywania i kształtowania powołania kapłańskiego dziecka w kontekście postępującej sekularyzacji w Polsce. Realizacji tego zamierzenia posłuży najpierw nakreślenie sytuacji tej instytucji we współczesnych uwarunkowaniach społeczno-kulturowych. Następnie zostanie zarysowany chrześcijański model rodziny jako najbardziej odpowiadający autentycznemu rozpoznaniu i prawidłowemu kształtowaniu powołania dziecka do kapłaństwa. Całość zostanie zamknięta przedstawieniem zadań, jakie stoją przed tą wspólnotą w perspektywie powołaniowej. Eksplicacji tytułowej problematyki posłuży metoda historyczno-syntetyczna, stosowana w teologii fundamentalnej. Taki wybór metody został podyktowany złożoną naturą przedmiotu badań, którym jest bogata rzeczywistość familiologiczna i eklezjologiczna, co wymaga interdyscyplinarnego podejścia.

1. Rodzina we współczesnym kontekście społeczno-kulturowym

W procesie rozpoznawania i kształtowania powołania kapłańskiego istotą jest dążenie do upodobnienia się do Jezusa Chrystusa i realizowanie Jego jedyne i niezmiennego kapłaństwa. Dokonuje się ono na określonym etapie dziejów, w konkretnym kontekście społeczno-kulturowym, który powinien zostać właściwie odczytany i oceniony. Dlatego należy rozpoznawać znaki czasu, dostrzegać tendencje obecne w społeczeństwie, odkrywać jego potrzeby duchowe, wychodzić naprzeciw wyzwaniom obecnej doby, tak aby podejmować adekwatne formy dzieła budzenia powołań, dostosowane do mentalności współczesnego człowieka.

Obecna sytuacja społeczno-kulturowa w Europie Zachodniej i Środkowej jest wyzwaniem dla rodziny jako środowiska, w którym dziecko rozpoznaje i kształtuje swoje powołanie do kapłaństwa. Wpływają na nią przede wszystkim różnego rodzaju prądy sekularyzacyjne, które już dawno dotarły również do Polski i rozwijają się w postaci tzw. pełzającej sekularyzacji³. Przywołując dane empiryczne i analizy zawarte w raporcie przygotowanym przez Katolicką Agencję Informacyjną oraz Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego pt. *Kościół w Polsce 2023. Raport*, można stwierdzić, że nasza ojczyzna przestała być już na tle innych państw europejskich zieloną wyspą wiary religijnej. Ze

³ Warto podkreślić, że w grupie wiekowej poniżej czterdziestego roku życia objawia się już jako „sekularyzacja galopująca” (Szauer R., 2023, s. 21–30).

względem na zaburzenie międzypokoleniowego przekazu wiary nie można postrzegać religijności jako głównego wyznacznika kulturowej tożsamości Polaków. Zjawisko to szczególnie dotyczy młode pokolenie, dla którego Kościół przestaje być autorytetem powszechnym, a jego nauczanie – głównie w dziedzinie moralności – jest publicznie krytykowane, traktowane wybiórczo lub odrzucane. Duży wpływ na to mają ujawniane w ostatnim czasie skandale i zgorzienia związane z postępowaniem niektórych duchownych (Szauer R., 2023, s. 19–30; Adamczyk T., 2023, s. 31–44).

W raporcie Centrum Badań Opinii Społecznej, ogłoszonym 21 maja 2024 r. na temat religijności Polaków w ostatnich dziesięcioleciach, daje się zauważyć postępujący powolnego spadku praktyk religijnych i odchodzenia od deklaracji wiary, a także malejące zaangażowanie religijne. Młodzi ludzie, tj. w wieku od 18 do 24 lat (najczęściej mieszkańcy wielkich miast i lepiej wykształceni) częściej deklarują odejście z Kościoła, które spowodowane jest przede wszystkim obojętnością religijną (brak potrzeby i zainteresowania sprawami związanymi z religią) oraz krytyką Kościoła jako instytucji (zaangażowanie Kościoła w politykę, hipokryzja, nieaktualny przekaz, krytyka jego przedstawicieli, księży i biskupów) (Centrum Badań Opinii Społecznej, 2024).

Oslabienie religijności Polaków i kontestowanie autorytetu Kościoła w przestrzeni publicznej bezpośrednio przekłada się na dzieło budzenia powołań w środowisku rodzinnym. Korzystając z danych zawartych w raporcie *Kościół w Polsce 2023*, można stwierdzić, że mamy dziś do czynienia z pogłębiającym się kryzysem powołaniowym, czego świadectwem są pustoszące seminaria duchowne (RISP, nr 21). W ciągu ostatnich dwudziestu trzech lat liczba alumnów obniżyła się o ponad 80% (z 6,8 do 1,2 tys.) (Operacz J., 2024, s. 11). Przyczyn takiego stanu należy upatrywać w spadku religijności ludzi młodych, którzy doświadczają na co dzień presji prądów sekularyzacyjnych, często ulegają różnym uzależnieniom, później dojrzewają emocjonalnie i społecznie, borykają się z kruchością psychiczną, słabą kondycją ludzką i intelektualną. Cechami dominującymi wśród współczesnej młodzieży jest zmienność i niepewność oraz odrzucanie długotrwałych zobowiązań. Rozpoznanie i ocena obecnej kultury powołaniowej prowadzi do wniosku, że dzieło budzenia powołań kapłańskich jest znacznie osłabione przez kryzys wychowania w chrześcijańskich rodzinach (RISP, nr 13–15; Kot P., Kasper Ł., 2023, s. 61–63).

Wspomniane powyżej zmiany społeczno-kulturowe na płaszczyźnie religijnej dotyczą przede wszystkim rodzin. Przybiera na sile kontestacja nauczania Kościoła katolickiego dotyczącego małżeństwa jako całościowego związku kobiety i mężczyzny, mającego na celu ich wspólne dobro oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa. Zachodzące w Polsce zmiany oby-

czajowe godzą przede wszystkim w wierność małżonków i trwałość instytucji małżeństwa. Dane GUS wskazują na spadek liczby zawieranych małżeństw i rodzin z dziećmi, a także wzrost związków niesformalizowanych i dynamicznie zwiększającą się liczbę rozwodów. Ponadto badania demograficzne kreślą współczesny obraz naszej ojczyzny jako kraju wyludniającego się i starzejącego. Świadczą o tym alarmujące liczby: obecnie w Polsce żyje 10,1 mln rodzin (w ciągu ostatnich 10 lat spadek o ponad 800 tys.), 3 mln małżeństw bezdzietnych, aż 28% Polaków nie żyje w małżeństwie, 26,7% dzieci rodzi się w związkach nieformalnych, współczynnik dzietności wynosi 1,37 (dla utrzymania liczby ludności kraju na tym samym poziomie wskaźnik zastępowalności pokoleń powinien wynieść 2,1–2,15) (Królak T., 2023, s. 108). W sekularyzującym się społeczeństwie coraz trudniej jest docierać do człowieka z ewangelicznym orędziem o miłości, ludzkiej płciowości, małżeństwie i rodzinie. Nauczanie Kościoła w tym zakresie często bywa niezrozumiałe, mało inspirujące i niepociągające, czyli po prostu nieskuteczne. Biorąc pod uwagę niezaprzeczalny fakt czerpania ze środowiska rodzinnego wartości i wzorców postępowania na całe życie, należy stwierdzić, że problem laicyzacji oraz nietrwałości małżeństw i niechęci do ich zawierania znacznie osłabia proces odkrywania i kształtowania powołania kapłańskiego dziecka. Dzieło budzenia powołań jest wyraźnie skorelowane z religijną kondycją rodziny. Stąd też pilnym zadaniem Kościoła jest towarzyszenie rodzinom wśród wyzwań współczesności, dbanie o formację duchową małżonków (rozumienie znaczenia sakramentu małżeństwa, który jest sakramentem w służbie wspólnoty) oraz ukazywanie piękna życia małżeńskiego i rodzinnego (Królak T., 2023, s. 107–109).

Postępująca w Polsce sekularyzacja nie tylko ogranicza oddziaływanie religii (chrześcijaństwa) na społeczeństwo, lecz tworzy wręcz nową, świecką wizję rzeczywistości. Zmianom w natężeniu religijności, skutkującym osłabieniem lub zanikiem praktyk religijnych, oraz lawinowemu spadkowi liczby seminarzystów towarzyszy redefinicja tradycyjnych, utrwalonych przez chrześcijaństwo pojęć, takich jak: małżeństwo, rodzina, powołanie. Współczesna kultura tworzy własny język z kategoriami, które utraciły swoje pierwotne znaczenie i szybko ewoluują, dostosowując pole semantyczne do trendów i ideologii dominujących we współczesnej kulturze przesyczonej indywidualizmem i relatywizmem. Dziś coraz częściej określa się rodzinę jako każdą formę wspólnego życia ludzi, których łączy zamieszkiwanie, utrzymywanie się i wychowanie dzieci. Za rodzinę uznaje się również związki niesformalizowane i jednopłciowe. Mamy więc do czynienia z prywatyzacją wzorców życia rodzinnego, a samo funkcjonowanie rodziny przestało opierać się na normach przekazanych przez obyczaj i tradycję, stając

się wypadkową indywidualnych wyborów, które są gwarantowane przez zasadę wolności stylu życia i oraz niedyskryminacji innych (Pawlus M., 2016, s. 187–188; Boguszewski R., 2015, s. 127–148).

2. O chrześcijański wzorzec rodziny

W Orędziu na XXXI Światowy Dzień Modlitw o Powołania czytamy, że obowiązkiem chrześcijańskich rodziców jest przygotowywać, rozwijać i chronić powołania, które Bóg wzbudza w ich rodzinie (Jan Paweł II, 1993, nr 2). Jak już wspomniano, współczesna sytuacja społeczno-kulturowa, charakteryzująca się postępującą sekularyzacją, jest ogromnym wyzwaniem dla rodziny jako środowiska, w którym dziecko rozpoznaje i kształtuje swoje powołanie do kapłaństwa. W społeczeństwie przesyconym indywidualizmem i relatywizmem, gdzie kontestuje się ewangeliczne wartości i zasady moralne przekazywane przez Kościół, istnieje pilna potrzeba ponownego odkrycia chrześcijańskiego modelu rodziny i ukazywania go jako w pełni odpowiadającego osobie ludzkiej, dającego jej szansę na wszechstronny rozwój i osiągnięcie szczęścia w rozumieniu doczesnym i nadprzyrodzonym. Tylko w łonie rodziny opartej na chrześcijańskim wzorcu może dokonać się autentyczne rozpoznanie, a następnie prawidłowe kształtowanie powołania (formacja) dziecka do kapłaństwa.

Rodzina jest pierwszą i fundamentalną wspólnotą, w której dokonuje się wszechstronny rozwój osoby, także w sferze religijnej. Misja ewangelizacyjna należy do jej podstawowego zadania. W rodzinie, poprzez proces wychowania i katechezę, dziecko dochodzi do pełnej dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej, co obejmuje również rozeznanie życiowego powołania. Jej rola w tym zakresie jest nie do przecenienia. Nie można bowiem zapominać, że rodzina jest wspólnotą wychowawczą promującą i pomagającą innym odkrywać piękno i wielkość powołania do miłości i służby życiu (Jan Paweł II, 1981, nr 1–2). Bez rozpoznania zamysłu Bożego wobec małżeństwa i rodziny przez rodziców nie jest możliwa prawidłowa formacja dziecka i odnowa współczesnej kultury powołaniowej.

W Bożym planie zbawienia, który obejmuje także dzieło stwórcze, Bóg powołuje do istnienia człowieka jako mężczyznę i kobietę, na swój obraz i podobieństwo. Są oni sobie równi co do godności i powołania do miłości, natomiast różnią się płciowością. Człowiek, byt cielesno-duchowy, jest zwieńczeniem aktu stwórczego, jego najdoskonalszym owocem; natomiast wszystko inne zostało stworzone ze względu na człowieka, dla jego dobra i szczęścia (Rdz 1, 26–29; 2, 4b–25). Naturę (człowieczeństwo) mężczyzny i kobiety Bóg uzdolnił do miłości i budowania wspólnoty. Te działania

wiążą się z ogromną odpowiedzialnością, dlatego też zostały umocnione przez Stwórcę łaską sakramentalną. Małżeństwo, czyli przymierze miłości i wspólnota życia, jest zamierzone przez Boga jako „miejsce”, w którym mężczyzna i kobieta oddają się sobie w sposób pełny i całkowity, a więc obejmujący całą osobę, zarówno jej cielesność, jak i duchowość. Jedyna i wyłączna komunია małżeńska, zgodnie z zamysłem Bożym, zmierza do zrodzenia i wychowania potomstwa, czyli do odpowiedzialnego rodzicielstwa. Wypełniając powołanie bycia małżonkiem i rodzicem, człowiek uświęca się i doskonali, pogłębia przymierze miłości i swoją relację ze Stwórcą. We wspólnocie rodzinnej dziecko odkrywa najpierw swoją życiową drogę ku pełni człowieczeństwa w Chrystusie, do świętości i zbawienia, a następnie swoje niepowtarzalne powołanie, które realizuje się albo w rodzinie, albo w samotności, czy też jako osoba konsekrowana, bądź w kapłaństwie. Czyżni to, mając za przykład rodziców, którzy sumiennie wypełniają swój obowiązek wychowania religijnego potomstwa, rozwoju jego wiary i pomocy w realizacji powołania, które otrzymało od Boga (KDK, nr 12, 48; FC, nr 1–2; EV, nr 92).

W tekstach starotestamentalnych przymierze małżeńskie jest odzwierciedleniem komunii między Bogiem i ludźmi; znakiem przymierza, które Jahwe zawarł ze swoim ludem (Oz 2, 21; Jr 3, 6–13; Iz 54). Stała i wierna miłość Boga do Izraela, a poprzez niego do wszystkich narodów świata, jest wzorem dla małżonków w codziennym realizowaniu ich oblubieńczej miłości (Oz 3). Wspólnota Boga z ludźmi zostaje w sposób pełny i ostateczny objawiona w osobie Jezusa Chrystusa. On – Oblubieniec, w akcie miłości, składa w zbawczej ofierze na Krzyżu samego siebie jako dar dla swej Oblubienicy – Kościoła. W tej perspektywie sakramentalne małżeństwo chrześcijan staje się znakiem Nowego i Wiecznego Przymierza, zawartego dzięki ofierze Chrystusa; obrazem Jego miłości do Kościoła (Ef 5, 21–33) (FC, nr 12–13).

Komunia małżonków zyskuje swoje dopełnienie i zwieńczenie we wspólnocie rodziny. Zgodnie z zamysłem Stwórcy miłość małżeńska jest płodna, prowadzi do zrodzenia i wychowania potomstwa. Dziecko jest owocem miłości małżeńskiej, trwałym znakiem jedności, realizującej się poprzez ojcostwo i macierzyństwo. Nawet w przypadku fizycznej niemożności przekazywania życia przymierze małżeńskie nie traci swojej wartości, jego płodność realizuje się w inny sposób, np. poprzez różne formy służby życiu, niesienie pomocy bliźniemu, szczególnie małżeństwom w potrzebie, przez pracę wychowawczą i zaangażowanie na rzecz wspólnoty eklezjalnej. Małżeństwa i rodziny budują Kościół – „nową rodzinę Bożą” ustanowioną przez Jezusa Chrystusa. Rodzina chrześcijańska jest nie tylko wspólnotą osób ludzkich, lecz według Bożego planu zostaje włączona w komunię Osób Bo-

skich, aby urzeczywistnić Kościół, być jego załącznikiem i środowiskiem wzrostu (FC, nr 14–15).

3. Zadania rodziny chrześcijańskiej w perspektywie powołaniowej

Zgodnie z nauczaniem II Soboru Watykańskiego, obecnym także w nowszych dokumentach kościelnych i aktualnym przesłaniu papieża Franciszka, rodzina chrześcijańska jest „głębką wspólnotą życia i miłości małżeńskiej ustanowioną przez Stwórcę i unormowaną Jego prawami” (KDK, nr 48). Tak więc jej posłannictwo i zadania w sferze powołaniowej są ściśle związane z jej istotą, z tożsamością daną i zadaną rodzinie przez Boga. Podstawową misją rodziny jest „strzeżenie, objawianie i przekazywanie miłości, będącej żywym odbiciem i rzeczywistym udzielaniem się miłości Bożej ludzkości oraz miłości Chrystusa Pana Kościołowi, Jego oblubienicy” (FC, nr 17). Dlatego też powołaniowe zadania rodziny wynikają i wpisują się w powyżej nakreślony fundamentalny cel przymierza małżeńskiego.

W adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* (Rzym 22.11.1981) Jan Paweł II wymienia cztery podstawowe zadania rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym: tworzenie wspólnoty osób, służba życiu, udział w rozwoju społeczeństwa, uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła (FC, nr 18–64). Mimo upływu czasu nie straciły one na aktualności i znajdują swoje potwierdzenie w obecnym kościelnym nauczaniu doktrynalnym i pastoralnym.

3.1. Tworzenie wspólnoty osób

Rodzina jest wspólnotą osób zarówno w perspektywie horyzontalnej, jak i wertykalnej. W pierwszym znaczeniu jej podstawowym zadaniem jest realizowanie komunii: małżonków, dzieci, a w szerszym ujęciu także krewnych, np. dziadków. Nie jest to możliwe bez miłości, która ożywia, dynamizuje i podtrzymuje wspólnotę rodzinną. Budowanie tej komunii wymaga od małżonków, aby ich związek był jeden i nierozzerwalny, a także, aby zmierzał ku narodzeniu i wychowaniu potomstwa. Codzienne dawanie świadectwa wierności i nierozzerwalności przymierza małżeńskiego formuje dzieci do posłuszeństwa woli Boga, Jego przykazaniom oraz zachęca do podjęcia wysiłku odkrywania i kształtowania życiowego powołania. W ten sposób ujawnia się również wertykalny wymiar wspólnototwórczy rodziny. Aby budować wspólnotę zamierzoną przez Stwórcę, konieczne jest odwoła-

nie się do Jego pomocy, do Jego łaski w postaci sakramentu. Mężczyzna i kobieta, zawierając sakrament małżeństwa, nawiązują ścisłą relację nie tylko ze sobą, ale także z Bogiem i ze wspólnotą eklezjalną. Dając świadectwo tej nadprzyrodzonej komunii, rodzina staje się autentycznym „Kościołem domowym” (KK, nr 11; DA, nr 11), w którym następuje wymiana darów między osobami. Obejmuje ona przede wszystkim proces wychowawczy młodego pokolenia, oparty na dzieleniu się miłością, przebywaniu razem, dialogu, wspólnym przeżywaniu codziennych radości i smutków, pokonywaniu trudności oraz uczeniu się odpowiedzialnego działania (FC, nr 21).

Budowanie wspólnoty osób w rodzinie i przez rodzinę sprawia, że staje się ona „szkołą bogatszego człowieczeństwa” (KDK, nr 52), która wychowuje do ofiarnej miłości, służby bliźnim, dzielenia się dobrami, do odpowiedzialnego korzystania z wolności (PDV, nr 40). Dzieci uczą się od rodziców gotowości do zrozumienia innych, tolerancji, przebaczenia i pojednania, przezwycięzania podziałów i wrogości, dążenia do prawdziwej komunii. Jest to zadanie odpowiedzialne, ale – co warto podkreślić – wspomagane łaską Chrystusa głównie w sakramencie pokuty i pojednania oraz Eucharystii. Przepelnione miłością relacje rodzinne są dla przyszłego kandydata do kapłaństwa naturalną drogą do zrozumienia i urzeczywistnienia ojcostwa w wymiarze duchowym. Odpowiedzialność ojca za integralny rozwój wszystkich członków rodziny przekłada się na odpowiedzialność pasterza – ojca wspólnoty kościelnej (FC, nr 25). Można więc powiedzieć, że we wspólnocie rodzinnej już od najmłodszych lat dziecko uczy się ofiarnej i odpowiedzialnej miłości do Boga i bliźniego, która w przyszłości – w przypadku osoby powołanej – przekształca się w miłość pasterską, konieczną do podejmowania owocnej pracy pastoralnej.

3.2. Służba życiu

Z zadaniem tworzenia wspólnoty miłości ściśle łączy się kolejne – służba życiu. Zgodnie z zamysłem Bożym rodzina jest „sanktuarium życia”, gdzie w sposób jednoznaczny wartość ludzkiego istnienia, jego nienaruszalność i godność zostaje potwierdzona i proklamowana (Jan Paweł II, 1991, nr 39; EV, nr 92–94; Franciszek, 2013). Bóg, stwarzając człowieka jako mężczyznę i kobietę, uczynił go swoim współpracownikiem w misji przekazywania życia (Rdz 1, 28). Nie chodzi tu tylko o pomnażanie ludności, ale przede wszystkim o przekazywanie poprzez rodzenie obrazu Bożego w człowieku (Rdz 5, 1–3). Dar płodności małżonków jest owocem i znakiem ich miłości. Poza sferą fizyczną obejmuje on także życie moralne, duchowe i nadprzyrodzone, które rodzice przekazują dzieciom, a za ich pośrednictwem społeczności. Małżeństwo i rodzina są instytucjami, które

stoją na straży otwartości na przyjęcie nowego życia i jego godziwego przekazywania wbrew współczesnym prądom ideowym i mentalności przeciwnej życiu, które można określić cywilizacją śmierci (EV, nr 11–24). W wypełnianiu zadania służby życiu rodzina chrześcijańska jest wspomagana przez wspólnotę Kościoła, która pomimo nieprzychylniej współczesnej sytuacji społeczno-kulturowej zawsze opowiada się za życiem. Autentyczne dobro małżonków jest możliwe do zrealizowania wtedy, gdy są oni otwarci na przyjęcie potomstwa zgodnie z naturalnym porządkiem rzeczy, tzn., gdy uznają, że spełniany przez nich akt małżeński oznacza zarazem jedność i rodzicielstwo (Paweł VI, nr 12; FC, nr 28–32).

W rodzinie dziecko uczy się przeżywania płciowości jako wartości i zadania, które zostało wpisane w naturę osoby ludzkiej stworzonej na obraz i podobieństwo samego Boga, a także odpowiedzialnego przekazywania życia. Niewątpliwie służy temu kultywowanie cnoty czystości małżeńskiej. Pielęgnowanie w życiu rodzinnym cnoty czystości bezpośrednio wpływa na wzmocnienie formacji przyszłych kapłanów do celibatu.

W służbę życiu wpisana jest nie tylko misja przekazywania życia, lecz także zadanie wychowania potomstwa. Rodzice są pierwszymi i głównymi wychowawcami swoich dzieci. Ten obowiązek, a zarazem prawo, wynika z uczestnictwa małżonków w stwórczym dziele Boga. Jest on pierwotny i mający pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób; wyklucza zastępstwo i jest niezbywalny, dlatego nie może być całkowicie przekazany innym ani przez innych zawłaszczony. Procesowi wychowania sprzyja przepelniona miłością i szacunkiem do Stwórcy oraz bliźnich atmosfera domu rodzinnego, który jest pierwszą szkołą cnót w wymiarze osobistym i społecznym. Miłość ojcowska i macierzyńska jest źródłem oraz normą całego procesu wychowawczego dzieci (DW, nr 3; FC, nr 36).

Do priorytetowych zadań wychowawczych rodziny związanych ze służbą życiu należy kształtowanie fundamentalnych wartości życia ludzkiego, takich jak supremacja „być” nad „mieć”, wolności wobec dóbr materialnych, poszanowanie godności osobistej każdego człowieka, postawy bezinteresownej służby bliźniemu w duchu sprawiedliwości, solidarności i miłości (EV, nr 92). Nie można także zapomnieć, że rodzina jest podstawową szkołą uspołecznienia, wzorem i zasadą składania daru z siebie w relacjach międzyludzkich. Składową formacji w rodzinie jest również wychowanie seksualne. Jeśli rodzice rozpoznają u dzieci znaki powołania do służby Bożej, ich zadaniem będzie także wychowanie do dziewictwa lub celibatu kapłańskiego. Wychowanie seksualne w rodzinie ma doprowadzić do znajomości zasad moralnych i uznania ich za konieczną i cenną gwarancję odpowiedzialnego wzrostu osobowego w dziedzinie płciowości ludzkiej (FC, nr 37).

W rodzinie chrześcijańskiej, która – jak już wspomniano – jest „Kościołem domowym”, misja wychowawcza prowadzi do stopniowego dojrzewania dzieci w wierze oraz inicjowania pierwszych doświadczeń eklezjalnych. Najważniejszym narzędziem formacyjnym jest przykład życia rodziców. Dzięki niemu można ich nazwać pierwszymi głosicielami Ewangelii wobec dzieci. Modlitwa rodzinna, wspólne rozważanie słowa Bożego, uczestnictwo w praktykach liturgicznych są elementami włączającymi potomstwo we wspólnotę Kościoła, który modli się, daje świadectwo i ewangelizuje. W tym sensie można powiedzieć, że małżonkowie rodzą dzieci nie tylko na sposób fizyczny, lecz również eklezjalny. Przekazują życie biologiczne oraz duchowe, włączają do społeczności ludzkiej, ale także do wspólnoty z Bogiem – Kościoła (DW, nr 2; FC, nr 39). W procesie inicjacji chrześcijańskiej dzieci współpracują z innymi instytucjami wychowawczymi, przede wszystkim ze wspólnotą parafialną, ze społecznością szkolną, a także uczestniczą w duszpasterstwie specjalistycznym (FC, nr 40).

3.3. Udział w rozwoju społeczeństwa

Każdej rodzinie przypisane są z natury zadania społeczne. Jako wspólnota, która zgodnie z zamysłem Stwórcy odpowiada za przekazywanie życia, staje się „pierwszą i żywotną komórką społeczeństwa” (DA, nr 11), w której podkreśla Benedykt XVI – młode pokolenie uczy się wartości ludzkich i chrześcijańskich (Benedykt XVI, 2011) oraz przekazuje się prawdę, że każde powołanie rodzi się z inicjatywy Boga i jest dziełem Jego miłości (Benedykt XVI, 2012b). Żywotność, rozwój i dobrobyt społeczeństwa bezpośrednio są uzależnione od kondycji rodziny. Jest ona pierwszą szkołą życia społecznego i cnót społecznych, ponieważ dziecko doświadcza w codziennym życiu rodzinnym relacji komunii i uczestnictwa, które są podstawą każdego społeczeństwa. W rodzinie dokonuje się kształtowanie postawy bezinteresowności, dialogu, służby i solidarności, szacunku i sprawiedliwości. W adhortacji *Familiaris consortio* Jan Paweł II jasno definiuje rodzinę: „stanowi [ona] kolebkę i najskuteczniejsze narzędzie humanizacji i personalizacji społeczeństwa”, ponieważ „strzeże, zachowuje i przekazuje cnoty oraz wartości” (FC, nr 43).

W ramach swych niezbywalnych zadań społecznych rodziny powinny zatem angażować się w różne działania dla dobra społeczności lokalnej i szerszej – narodowej, państwowej, w tym także politycznej. Na pierwszym planie wysuwa się tu troska o nienaruszalność praw i obowiązków rodziny ze strony instytucji państwa, zabieganie o politykę prorodzinną, podejmowanie odpowiedzialności za życie społeczne i jego pozytywne przemiany w kierunku przezwyciężenia egoizmu, indywidualizmu i partykularnych interesów (FC, nr 44; EV, nr 93–94).

Uczestnictwo rodziny chrześcijańskiej w rozwoju społeczeństwa wymaga od niej budowania cywilizacji życia i miłości, społeczności opartej na zasadach Ewangelii (EV, nr 25–28). Naśladując Chrystusa ubogiego, powinna zaangażować się w rozwiązywanie problemów społecznych, których i ona niejednokrotnie sama doświadcza w codzienności, takich jak: głód, ubóstwo, uzależnienia, samotność, marginalizacja, wykluczenie społeczne. Takie postępowanie przyczyni się ostatecznie do budowania nowego ładu społecznego i międzynarodowego (FC, nr 47–48).

3.4. Uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła

Rodzina chrześcijańska, która jest „Kościołem w miniaturze”, powinna uczestniczyć w życiu Kościoła. Jan Paweł II podkreśla: „Do zasadniczych zadań rodziny chrześcijańskiej należy również zadanie kościelne: jest ona powołana do budowania Królestwa Bożego w dziejach, poprzez udział w życiu i posłannictwie Kościoła” (FC, nr 49). Zatem rodzina chrześcijańska może być ujmowana w kategoriach znakowych jako żywe odbicie i historyczne ukonkretnienie tajemnicy Kościoła – Matki i Nauczycielki. Eklezja objawia tożsamość małżonków i rodziców, a oni uczestniczą w jej zbawczym posłannictwie. Rodzina chrześcijańska jest z jednej strony owocem nadprzyrodzonej płodności Kościoła, a z drugiej – znakiem, świadectwem i uczestnikiem Jego macierzyństwa (KK, nr 41; KDK, nr 48; FC, nr 49).

Uczestnictwo rodziny w życiu i posłannictwie Kościoła opiera się na przeświadczeniu, że tworzy ona głęboką wspólnotę życia i miłości, ustanowioną przez Stwórcę i umacnianą przez wiarę oraz sakramenty. Poprzez miłość małżeńską i rodzinną, ofiarną płodność, jedność i wierność uczestniczy w misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła. Tak więc podstawowym eklezjalnym zadaniem rodziny chrześcijańskiej jest ukazywanie wszystkim żywej obecności Zbawiciela w świecie oraz prawdziwej natury Kościoła (FC, nr 50). Wypełnia je jako wspólnota wierząca i ewangelizująca, przyjmując i głosząc słowo Boże (FC, nr 51–52), a także jako wspólnota w dialogu z Bogiem – domowe sanktuarium Eklezji, urzeczywistniająca potencjał miłości i świętości (FC, nr 55–62; Franciszek, 2014b) oraz wspólnota w służbie człowiekowi (FC, nr 63–64).

Posługa ewangelizacyjna w rodzinie chrześcijańskiej, oparta na codziennym świadectwie życia małżonków i innych jej członków, ma także na celu przygotowanie dzieci do wypełniania przez nie powołania otrzymanego od Boga. Dzięki otwartości na wartości duchowe, radosnej służbie bliźnim, wiernemu i wielkodusznemu wykonywaniu swych obowiązków, stałej świadomości uczestnictwa w posłannictwie Chrystusa i Kościoła może ona owocnie realizować proces odkrywania i kształtowania powoła-

nia kapłańskiego dziecka. W ten sposób staje się „pierwszym i najlepszym seminarium”, niezastąpioną „skarbnicą powołań”, wspólnotą formacyjną do życia poświęconego Królestwu Bożemu (DFK, nr 2; FC, nr 53; Jan Paweł II, 1987, nr 2; PDV, nr 40; Augustyn J., 2014, s. 82–83).

Uświęcające zadanie rodziny jest zakorzenione w sakramentach świętych, które ją tworzą i w których uczestniczy. Udział jej członków w życiu sakramentalnym sprawia, że staje się ona miejscem i szkołą modlitwy, wspólnotowego uwielbiana Boga, a przez to drogą do świętości. Z kapłaństwa powszechnego (chrzcielnego) wiernych wynika szczególne zadanie rodziców wprowadzania dzieci w życie duchowe, odkrywanie przed nimi misterium chrześcijańskiego, wychowanie do modlitwy i osobistej relacji z Jezusem Chrystusem, formowanie do czynnej miłości Boga i bliźniego (FC, nr 55–62; Jan Paweł II, 1993, nr 1). Rodzina chrześcijańska jest pierwszym i najbardziej naturalnym miejscem, gdzie człowiek doświadcza ewangelicznej świętości, także w formie wypływającej z sakramentu kapłaństwa, rozumianej jako zażyłość z Bogiem, naśladowanie Chrystusa ubogiego, czystego i pokornego, bezgraniczne umiłowanie ludzi (PDV, nr 33). W rodzinie następuje rozeznanie i akceptacja Bożego planu odnośnie do własnego życia. Od atmosfery panującej w rodzinie zależy, czy ta propozycja zostanie przyjęta z ufnością i wdzięcznością (Franciszek, 2015, s. 13–14).

Ważnym elementem eklezjalnego posłannictwa rodziny jest ukazywanie zbawczego działania Chrystusa i Kościoła w praktyce życia – w służbie drugiemu człowiekowi. Wspólnota przymierza małżeńskiego, która ze swej natury jest wspólnotą miłości, uczestniczy w udzielaniu Bożej miłości jako daru Ducha Świętego (Rz 5, 5), służąc Chrystusowi w bliźnich. Poszerza w ten sposób Królestwo Boże, stając się szkołą odpowiedzialnej miłości i wolności, poszanowania godności osoby ludzkiej i dziecka Bożego, gościnności i braterstwa, prawego myślenia i działania. Rodzina chrześcijańska w praktykowaniu miłości nie ogranicza się tylko do własnych braci w wierze. W każdym człowieku, przede wszystkim w ubogim, słabym, cierpiącym, niesprawiedliwie traktowanym, żyjącym na marginesie społeczeństwa i wykluczonym, dostrzega bliźniego, którego pragnie kochać i któremu chce służyć na wzór Syna Człowieczego (Mt 20, 25–28) (FC, nr 63–64).

Biorąc pod uwagę zadanie uczestnictwa w życiu i posłannictwie Kościoła, rodzina chrześcijańska ujawnia się jako szkoła posłuszeństwa wiary, wierności Bożym przykazaniom i chrześcijańskiego etosu. Jest najważniejszym środowiskiem formacyjnym dla przyszłych głosicieli słowa Bożego, uczniów Jezusa Chrystusa – misjonarzy, którzy zaniosą Dobrą Nowinę o zbawieniu wszystkim ludziom, także na peryferie świata (RISP, nr 67–68; Franciszek, 2014a, nr 120).

Papież Franciszek podkreśla, że rodzice spełniają swoją funkcję w procesie odkrywania i kształtowania powołania dziecka, jeśli ukazują wezwanie do całkowitego oddania się Bogu nie jako ograniczanie ludzkiej wolności czy też religijny przymus, lecz jako inicjatywę pełną miłości, która poszerza przestrzeń wolności. Powołanie jest uczestnictwem w projekcie samego Boga, Jego zaproszeniem, aby pójść za Jezusem drogą, którą On sam przygotował dla naszego szczęścia i dla dobra ludzi, do których nas posyła. Dlatego też należy je ukazywać jako pasjonującą i fascynującą decyzję, aby stać się współpracownikiem Chrystusa w często niełatwych społecznych i kulturowych uwarunkowaniach. Mimo trudności, jakie wpisane są w realizację powołania do kapłaństwa, trzeba pokazywać przykładem życia, że nie ma większej radości niż zaryzykowanie życia dla Pana (Franciszek, 2019a, s. 5–6). To wezwanie jest szczególnie aktualne w zsekularyzowanym świecie, w którym dominuje obojętność religijna i znużenie w wypełnianiu praktyk religijnych. Rodzina jest odpowiedzialna za rozbudzanie w młodych ewangelicznego zapału naśladowania Jezusa i odkrywanie aktualności Jego nauki, która jest odpowiedzią na wszystkie pragnienia ludzkiego serca (Franciszek, 2016b, s. 13–14).

Zakończenie

Rodzina chrześcijańska ma fundamentalne znaczenie w procesie odkrywania i kształtowania powołania kapłańskiego dziecka. Zgodnie z zamysłem Bożym jest zbudowana na przymierzu małżeńskim, całożyciowej wspólnocie mężczyzny i kobiety, która prowadzi do zrodzenia i wychowania potomstwa. Jako komunია miłości i życia jest pierwszym środowiskiem formacyjnym powołanego do kapłaństwa. Istnieje ścisły związek między kondycją duchową i moralną rodziny a dziełem budzenia powołań. Jest to szczególnie widoczne w kontekście postępującej w Polsce sekularyzacji, której towarzyszy indywidualizm i relatywizm, skutkującej kryzysem wiary i spadkiem praktyk religijnych oraz prywatyzacją wzorców życia rodzinnego. W obecnej sytuacji społeczno-kulturowej należy na nowo odkryć chrześcijański model rodziny i ukazywać go jako w pełni odpowiadający Bożemu planowi stworzenia i zbawienia, a także życiowemu powołaniu osoby ludzkiej i jej godności.

Rozpoznanie i formowanie powołania kapłańskiego dziecka dokonuje się na drodze realizacji podstawowych zadań rodziny chrześcijańskiej, którymi są: tworzenie wspólnoty osób, służba życiu, udział w rozwoju społeczeństwa, uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła. Ujawniają one, że rodzina jest pierwszą i najważniejszą instytucją wychowawczą, która

kształtuje osobowość człowieka i rzutuje na całą jego przyszłość. Formacyjna funkcja rodziny, szczególnie we wstępnych etapach życia jest niezastąpiona i konieczna. W rodzinie dziecko nabywa podstawowych nawyków życia codziennego, uczy się relacji z otoczeniem i sposobów komunikowania. Przykład i postawa rodziców oraz innych członków rodziny zasadniczo wpływają na proces interioryzacji zasad moralnych, a także przekazywania i pielęgnowania wartości. Jak podkreśla Jan Paweł II, rodzina jest najpełniejszą i najbogatszą szkołą człowieczeństwa, w której dzieci doświadczą i uczy się bezinteresownej miłości, wierności, wzajemnego szacunku, obrotu życia oraz chętnego podejmowania obowiązków (Jan Paweł II, 1993, nr 1). Wraz z rodzicami odkrywa sens bezinteresownej służby, wartości poświęcenia i bezwarunkowego oddania siebie (PDV, nr 40), a także – co zauważa Franciszek – urzeczywistniania potencjału świętości i miłości (Franciszek, 2014b, s. 37). Benedykt XVI wielokrotnie akcentuje, że rodzina jest pierwotną komórką społeczeństwa, w której młode pokolenie uczy się wartości ludzkich i chrześcijańskich oraz przekazuje się prawdę, że każde powołanie rodzi się z inicjatywy Boga i jest dziełem Jego miłości (Benedykt XVI, 2012b, s. 3–7).

Zgodnie z wolą Boga rodzina chrześcijańska uczestniczy w misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej Jezusa Chrystusa oraz posłannictwie Kościoła. Zbawcze apostołstwo rodziny wyraża się w darze miłości i życia (FC, nr 50; Franciszek, 2013, s. 27–28). W ten sposób rodzina jest i staje się Kościołem domowym, czyli żywym obliczem tajemnicy Kościoła, miejscem zbawczego działania żywego Chrystusa. W tym Kościele ukazany niejako w miniaturze, rodzice są dla swych dzieci pierwszymi świadkami wiary i miłości Chrystusa, a także pierwszymi wychowawcami w wierze, którzy towarzyszą dziecku w rozpoznaniu i kształtowaniu powołania do kapłaństwa. To właśnie rodzina, ożywiana duchem wiary, miłości i pobożności, tętniąca życiem religijnym, jest uprzywilejowanym miejscem, gdzie dzieci mogą odkryć swoje powołanie i je rozwijać. Dlatego też można ją nazwać pierwszym seminarium (DFK, nr 2; Jan Paweł II, 1987, nr 2; PDV, nr 40; Augustyn J., 2014, s. 82–83).

Uczestnictwo rodziny w dziele budzenia powołań kapłańskich jest jednym z najważniejszych aspektów jej misji w Kościele i świecie. Małżonkowie, otrzymując od Boga łaskę powołania do kapłaństwa swego dziecka, tak często wyproszą na modlitwie, odkrywają płodność i bogactwo swej miłości, tak w wymiarze cielesnym, jak i duchowym. Rodzice, którzy z wdzięcznością i radością przyjmują powołanie swojego syna do szczególnej konsekracji dla Królestwa Niebieskiego, otrzymują wyjątkowe potwierdzenie duchowej płodności swojego związku, zostaje on bowiem wzbogacony przez doświadczenie miłości przeżywanej w celibacie (Jan Paweł II,

1993, nr 3). Jedność i miłość małżeńska oraz realizowane przez rodzinę chrześcijańską budowanie wspólnoty, służba życiu, udział w rozwoju społeczeństwa i posłannictwie Kościoła jest głównym warunkiem wzrostu i dojrzewania autentycznych powołań do kapłaństwa oraz najwłaściwszą odpowiedzią na współczesny kryzys powołaniowy.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk Tomasz, 2023, *Młdzież*, w: *Kościół w Polsce 2023. Raport*, Katolicka Agencja Informacyjna, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, Warszawa, s. 31–44.
- Augustyn Józef, 2014, *Cym żyją alumni?*, w: Romuald Kośła (red.), *Trudne przestrzenie formacji seminarialnej*, cz. 2, 49. *Ogólnopolska Konferencja Rektorów Wyższych Seminarium Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych (Łódź–Łagiewniki, 2–5 września 2013)*, Unum, Kraków, s. 82–83.
- Benedykt XVI, 2007, Posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (Rzym, 22.02.2007), Pallottinum, Poznań.
- Benedykt XVI, 2011, *Rodzina uczy wartości ludzkich i chrześcijańskich oraz solidarności. Przemówienie do władz regionu Lacjum oraz miasta i prowincji Rzymu* (Watykan, 14.01.2011), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 4, s. 7–8.
- Benedykt XVI, 2012a, *Kierownictwo duchowe. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (Watykan, 15.01.2012), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 3, s. 36.
- Benedykt XVI, 2012b, *Powołania darem miłości Boga. Oędzie na XLIX Światowy Dzień Modlitw o Powołania 2012* (Watykan, 18.10.2011), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 4, s. 4–7.
- Boguszewski Rafał, 2015, *Współczesne znaczenie i rozumienie rodziny w Polsce*, Zeszyty Naukowe KUL, t. 59, nr 4, s. 127–148.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, 2024, *Religijność Polaków w ostatnich dziesięcioleciach. Komunikat z badań nr 50/2024*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa.
- Franciszek, 2013, *W rodzinie uczymy się kochać i bronić życia. Przemówienie podczas audiencji dla uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Rodziny* (Watykan, 25.10.2013), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 12, s. 27–28.
- Franciszek, 2014a, Posynodalna adhortacja apostolska *Ewangelii gaudium* o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie (Rzym, 24.11.2013), Wydawnictwo M, Kraków.
- Franciszek, 2014b, *Rodzina oparta na związku mężczyzny i kobiety jest faktem antropologicznym. Przemówienie podczas seminarium na temat komplementarności mężczyzny i kobiety* (Watykan, 17.11.2014), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 12, s. 37.
- Franciszek, 2015, *Rodzina światłem w ciemności świata. Przemówienie Papieża podczas czuwania na modlitwie w intencji rodzin – XIV Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów poświęcone rodzinie* (Rzym, 3.10.2015), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 10, s. 13–14.
- Franciszek, 2016a, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (Rzym, 19.03.2016), Wydawnictwo M, Kraków.

- Franciszek, 2016b, *Pobudzeni przez Ducha Świętego do misji. Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania 2017* (Watykan, 27.11.2016), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 12, s. 13–14.
- Franciszek, 2019a, *Odwaga, by podjąć ryzyko. Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania 2019* (Watykan, 31.01.2019), L'Osservatore Romano, wydanie polskie, nr 3, s. 5–6.
- Franciszek, 2019b, Posynodalna adhortacja apostolska *Christus vivit* (Loreto, 25.03.2019), Wydawnictwo M, Kraków.
- Jan Paweł II, 1981, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (Rzym, 22.11.1981), Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
- Jan Paweł II, 1987, *Wkład osób świeckich w dzieło powołań. Przesłanie na Światowy Dzień Modlitw o powołania 1987* (Watykan, 11.02.1987).
- Jan Paweł II, 1991, Encyklika *Centesimus annus* (Rzym, 1.05.1991), Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
- Jan Paweł II, 1993, *Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania 1994 r.* (Watykan, 26.12.1993).
- Jan Paweł II, 1995, Encyklika *Evangelium vitae* (Rzym, 25.03.1995), Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
- Jan Paweł II, 1995, *Formacja kapłańska. Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”* (Rzym, 25.03.1992), TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław.
- Konferencja Episkopatu Polski, 1999, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce. „Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”*, Biblioteka „Niedzieli”, Częstochowa.
- Konferencja Episkopatu Polski, 2021, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. „Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”* (Warszawa, 11.03.2021), w: Akta Konferencji Episkopatu Polski, nr 33, s. 4–193.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, 2016, *Dar powołania do kapłaństwa. „Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis”* (Watykan, 8.12.2016), L'Osservatore Romano, Watykan.
- Kościół w Polsce 2023. Raport*, 2023, Katolicka Agencja Informacyjna, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, Warszawa.
- Kot Piotr, Kasper Łukasz, 2023, *Powołania do kapłaństwa i formacja seminaryjna*, w: *Kościół w Polsce 2023. Raport*, Katolicka Agencja Informacyjna, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, Warszawa, s. 61–70.
- Królak Tomasz, 2023, *Duszpasterstwo rodzin*, w: *Kościół w Polsce 2023. Raport*, Katolicka Agencja Informacyjna, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, Warszawa, s. 107–116.
- Operacz Joanna (oprac.), 2023, *Wstęp*, w: *Kościół w Polsce 2023. Raport*, Katolicka Agencja Informacyjna, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, Warszawa, s. 10–17.
- Paweł VI, Encyklika *Humanae vitae* (Rzym, 25.07.1968), <https://www.ekai.pl/dokumenty/encyklika-humanae-vitae/> (20.02.2024).
- Pawlus Małgorzata, 2016, *Funkcje rodziny*, *Fides et Ratio*, nr 3, s. 179–192.
- Rabczyński Paweł, 2020, *Christian Family as the Source and Propagator of Vocational Culture*, *Roczniki Teologiczne*, t. 10, nr 67, s. 5–18.
- Radecki Aleksander, 2007, *Towarzystwo młodym w odkrywaniu i realizacji powołania w rodzinie*, w: Błażej Stróżycki (red.), *Krajowe Duszpasterstwo Powołań, Towa-*

- rzyszenie młodym w odkrywaniu powołania życiowego, Krajowa Kongregacja Odpowiedzialnych za Duszpasterstwo Powołań (Jasna Góra, 20–22.10.2006), Krajowe Duszpasterstwo Powołań, Poznań, s. 21–35.*
- Sobór Watykański II, 1986, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* (Rzym, 28.10.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 313–324.
- Sobór Watykański II, 1986, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (Rzym, 18.11.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 379–405.
- Sobór Watykański II, 1986, Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius* (Rzym, 28.10.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 286–300.
- Sobór Watykański II, 1986, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (Rzym, 21.11.1964), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 105–166.
- Sobór Watykański II, 1986, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (Rzym, 7.12.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 537–620.
- Szauer Remigiusz, 2023, *Religijność Polaków*, w: *Kościół w Polsce 2023. Raport*, Katolicka Agencja Informacyjna i Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, Warszawa, s. 19–30.

Wykaz skrótów

- DA – Sobór Watykański II, 1986, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (Rzym, 18.11.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 379–405.
- DFK – Sobór Watykański II, 1986, Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius* (Rzym, 28.10.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 286–300.
- DW – Sobór Watykański II, 1986, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* (Rzym, 28.10.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 313–324.
- EV – Jan Paweł II, 1995, Encyklika *Evangelium vitae* (Rzym, 25.03.1995), Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
- FC – Jan Paweł II, 1981, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* (Rzym, 22.11.1981), Libreria Editrice Vaticana, Watykan.
- KDK – Sobór Watykański II, 1965, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (Rzym, 7.12.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 537–620.
- KK – Sobór Watykański II, 1986, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (Rzym, 21.11.1964), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 105–166.
- PDV – Jan Paweł II, 1995, *Formacja kapłańska. Posynodalna adhortacja apostołska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”* (Rzym, 25.03.1992), TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław.

- RFIS – Kongregacja ds. Duchowieństwa, 2016, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (Watykan, 8.12.2016), L'Osservatore Romano, Watykan.
- RISP – Konferencja Episkopatu Polski, 2021, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (Warszawa, 11.03.2021), w: Akta Konferencji Episkopatu Polski, nr 33.

